

De Griekse beeldhouwkunst

De Dorufooros van Polukleitos

Eerste druk januari 2008

Copyright (C) 2007 Sjaak van Hal

Index

Griekse beeldhouwkunst	4
Geometrische kunst	5
Oriëntaliserend	6
Archaïsch	8
Klassiek	14
Hellenistisch	19

Griekse beeldhouwkunst

De Griekse beeldhouwkunst heeft zich zeer overzichtelijk ontwikkeld. Wie haar bestudeert ontdekt, dat de ontwikkeling heel duidelijk te volgen is en dat je bijna ieder beeld heel makkelijk in de tijd kunt plaatsen. Dit blijft zo tot de beelden uit de Hellenistische tijd. In die periode houdt de ontwikkeling in één richting op en zie je beelden van allerlei smaken en stijlen verschijnen, zodat dateren soms moeilijk is. Maar ook voor veel beelden uit die tijd is het niet al te moeilijk de datum van productie vast te stellen.

Juist dit is de bedoeling van deze module, dat je namelijk leert aan de hand van bepaalde kenmerken beelden te dateren. Als je eenmaal oog krijgt voor de details van de beelden van de oudheid, zul je ook heel anders, professioneler naar de beeldende kunst uit later tijd kijken.

De Griekse beeldhouwkunst kun je in verschillende perioden indelen:

- 1. de geometrische: 900 - 700 voor Christus**
- 2. de oriëntaliserende: 700 - 650 voor Christus**
- 3. de archaïsche: a. vroeg archaïsch (650-580: monumentale beelden), b. midden archaïsch (580-530: eerste grote, hol gegoten bronzen), c. laat archaïsch (530-500)**
- 4. klassieke stijl: 500 -323 (de dood van Alexander de Grote).**
  - vroeg klassiek: 500-450: strenge stijl
  - midden klassiek 450-420: bloeiperiode
  - laat klassiek 420-323: rijke stijl
- 5. Hellenistische 320-20 voor Christus:**
  - vroeg: 320-250
  - midden 250-150
  - laat 150-20

Geometrische beeldhouwkunst. 900 - 700

In deze periode werden nog geen grote plastieken gemaakt. Meestal is er sprake van kleine bronzen figuurtjes als versiering van drievoeten, vaatwerk, of losstaand wijgeschenk. Alle producten zijn massief gegoten. Er zijn drie stijlen te onderscheiden:

1. **silhouette-stijl**: de beelden zijn slechts massieve contouren zonder details
2. **frontaliteit**: de beelden hebben maar één goede kant en zijn dus niet driedimensionaal.
3. **wisselende stijl**: platte borst, maar wel bolle dijen.

Deze beeldjes zijn moeilijk te dateren. Daarvoor moet men weten, waarvandaan ze komen en uit welke ateliers. Die kennis gaat voor ons te ver. Bekend is wel, dat men vanaf 725 begon met het vervaardigen van groepen figuurtjes, terwijl tot die tijd er sprake is van alleenstaande figuurtjes.

helmmaker en wagenmenner uit de 8^e eeuw

Oriëntaliserend 700-650

De oriëntaliserende sculptuur wordt ook wel de daidalische genoemd. Er heeft geen beeldhouwer in de 7e eeuw geleefd met die naam. Het verband moet gelegd worden met de mythische Daidalos. Deze, een Athener, had in mythische tijden per toeval zijn neef vermoord. Hij vluchtte naar Kreta en werd daar door Minos gedwongen het labirint voor de Minotauros te bouwen. Daidalos was namelijk een beroemd architect. Na verloop van tijd wilde hij met zijn zoon Kreta verlaten. De koning gaf geen toestemming. Daidalos maakte vleugels van veren en was. De vleugels werkten. maar zijn zoon kwam te dicht bij de zon. De was smolt en zijn zoon stortte neer in de zee en stierf. Deze zee heette later de Ikarische zee naar Ikaros, de zoon van Daidalos.

In de 7e eeuw was Kreta een belangrijk productiecentrum van de beeldhouwkunst en men verbond in de 5e eeuw de beeldhouwkunst uit die periode aan de naam van de nog oudere mythische Daidalos. Het werk uit die tijd zijn versierde schilden, gordels, schalen, helmen. Ze zijn versierd met guirlandes, rozetten, palmetten, lotusbloemen, dieren zoals stieren, leeuwen, bokken, paarden vogels, sfinxen, griffioenen. Deze versieringen vertonen veel overeenkomsten met versieringen op voorwerpen uit Klein Azië. Naast deze kleinere voorwerpen zijn er ook beelden van menselijke figuren, die die oriëntaliserende invloeden minder duidelijk laten zien.

Kenmerken van beelden uit deze tijd:

1. compacte vormen: het lichaam vormt een blok
2. nadruk op voorkant, niet driedimensionaal
3. redelijke proporties
4. etage kapsel: de haren zijn massief, tot op de schouders in horizontale banen
5. de gezichten zijn u- of v-vormig aan het eind van die periode bijna vierkant.

7

Bronzen kore 650

Bronzen kouros 700-680

Bronzen kouros 650

bronzen beeldje 640-610

Archaïsch 650 - 500

Rond 650 verschijnen in Griekenland de eerste vrijstaande monumentale sculpturen van mannen, vrouwen en dieren. Ook zien we in die tijd reliëfs opduiken van schathuizen tempels, en grafzuilen. De beelden zijn van driekwart tot meer dan levensgroot.

Kenmerken zijn:

1. blokachtig niet opengehakt; alleen de armen en benen zijn vrijgemaakt, ze bewegen niet; wel zie je een knie naar voren als teken dat het beeld loopt, maar schouders en heupen zijn horizontaal; de beelden hebben duidelijk vier zijden
2. de proportionering is schematisch; de anatomie is gestileerd
1. Tot deze beelden horen vooral de kouroi (mannenbeelden) en korai (vrouwenbeelden). Deze beelden ontwikkelen zich zeer overzichtelijk.

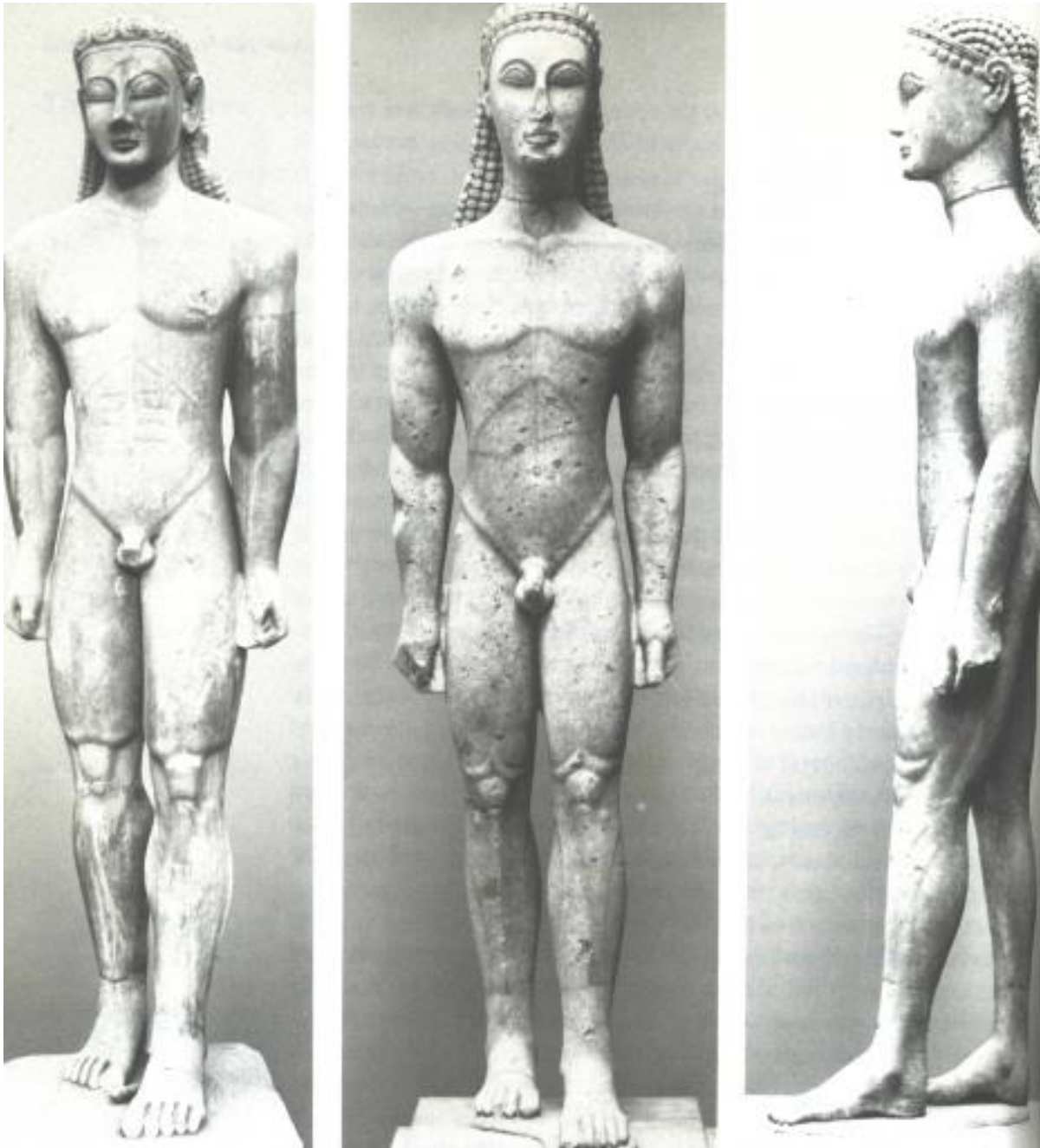

Biton 600/500
alle assen recht

Vroeg Archaisch 650-580: De kleding is zonder plooien en hangt recht naar beneden en rond 580 zie je plooien weergegeven door incisies; de ogen zijn groot en plat met uitpuilende oogbol, de mond is horizontaal en vlak; het oor is een voluut en de haren zijn een stijve massa. Al aan het eind van deze periode gaan de beelden lopen. Alleen had men niet door, dat wanneer men loopt het hele lichaam daarop reageert, dat wanneer een been naar voren gaat ook de heup daarboven zakt. Dit zie je pas verschijnen in de strenge stijl vanaf 500.

Kore 660

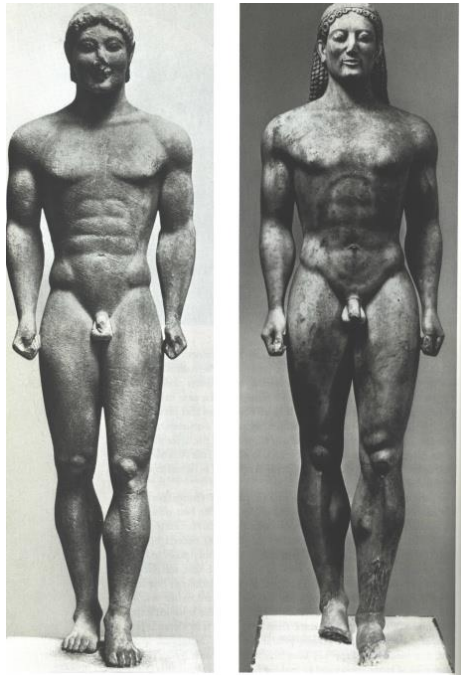

Kouros 600

Midden Archaisch 580-530: plooien worden weergegeven door incisies en later door richels in zigzaglijnen(530), ze hangen recht naar beneden; de mond buigt naar boven en is diep uitgehakt met archaische glimlach; het oor wordt natuurlijker; het haar wordt in strengen van blokjes of kralen weergegeven en aan het eind in pijpenkrullen; de ogen worden natuurlijk in proportie .

Kore 570

Kouros 540

Kore 530 polychroom

Laat Archaisch: het lichaam is door de plooiwal heen te zien, de archaische glimlach gaat verdwijnen; het haar ligt in strengen over de schouder.

ht voor het schooljaar 2008-2009.

Stele Aristion 510

geveleugelde nike, akroterion van Apollotempel

Klassiek

De Strengestijl 500- 450: de plooien worden eenvoudig maar wel zwaar (waaierplooien om een hoog punt aan te geven en oogjesplooien om een opeenhoping van stof weer te geven); de ogen krijgen dikke randen, zware kin en volle mond, de glimlach is weg; de anatomie is juist en de haren liggen in strengen over de schouders. De volumes gaan rustig in elkaar over en zijn niet meer door ornamentale lijnen begrensd. De beelden krijgen emotie. Ze worden soms in beweging afgebeeld, knielend, zittend, of liggend. De beweging blijft beperkt tot de armen benen, die zich buiten het blok van de torso bewegen. Vanaf 500 is de heup boven de naar voren bewogen knie gezakt, maar de schouders zijn nog horizontaal. De mannen hebben meestal kort haar. Goden hebben vaak een kapsel met daaromheen een vlecht en vrouwen hebben vaak een lange zware sluier om het haar. De beelden zijn zeer realistisch.

Kritios knaap 490/480
standbeen heup hoger

Omphalos Apollo (kopie) 460/4
heup en schouder draaien tegen elkaar in (contrapost)

Vroege beelden van de strengestijl kunnen veelal goed gedateerd worden omdat de beelden, die door de Perzen in 480 verwoest zijn op de Akropolis in een kuil bij het Parthenon gegooid zijn. Deze beelden hebben vaak nog archaische trekjes naast trekken van de strengestijl.

Athene is van deze stijl één van de belangrijke productiecentra. De figuren zijn meestal meer dan levensgroot en er is een voorkeur voor brons volgens de cireperdue techniek.

*Wagenmänner van Delphi 480
Kritiasboy 480*

Midden klassiek 450-420:

Beelden uit deze tijd kan men het best dateren aan de hand van plooien en torso.

Plooien:

1. modellé-plooien (460): plooien haaks op de zwelling van het lichaam. Voor het oog werken ze als dieptelijnen
2. kettingplooien (460): geven de beweging van een lap stof tussen twee vaste punten aan, vaak u-vormige plooien; het zijn plooien waaruit andere lijnen ontstaan; ze worden gebruikt om diepte uit te drukken
3. bewegingslijnen: plooien bijten het lichaam in golflijn
4. wetlook 420: door hele dunne plooitjes worden lichaamsvormen zeer goed zichtbaar.

Beweging:

Vanaf 500 is de heup boven de naar voren bewogen knie gezakt, maar de schouders zijn nog horizontaal. Vanaf 450 ontstaat de contrapost beweging: de schouders draaien tegen de heup in. Dit heet het principe van Polykleitos (een beeldhouwer). Deze positie stelt de levende balans van het menselijke lichaam voor.

Doryphoros en Diadoumenos van Polykleitos 440

Laat klassiek 420-320:

1. slanke lichamen in vloeiende contrapost bewegingen. Er is een duidelijk s-lijn vanaf de voet via de naar buitengedraaide heup via torso naar het ingedraaide (naar de kant van het standbeen) hoofd
2. het lichaam is gehuld in smal geplooid kleding; de lijnen zijn overdreven en een beetje stijf
3. zelden of nooit originele motieven
4. vanaf 340 worden de klassieke richtlijnen doorbroken: er zijn geen vloeiende lijnen meer; het lichaam draait zeer sterk in verschillende richtingen en lijkt wel gebroken; er zijn uitstekende hoeken, zoals heupen en schouders; benen en armen bevinden zich in andere vlakken; de torso is centrifugaal; de beelden geven emoties weer met half geopende mond.

Van de grote beeldhouwers uit deze tijd, Praxiteles, Skopas en Lysippos kennen wij alleen de Romeinse kopieën.

De latere beelden van Praxiteles hebben een overdreven s-lijn: ze slippen buiten hun as, ook draaien de hoofden buitenwaarts, dit om het klassieke ritme te doorbreken.

Skopas werkte geheel in de traditie van de 4e eeuw.

De beelden van Lysippos worden gekenmerkt door relatief kleine hoofden.

*Apollo Sauroktonos Praxiteles 350
brons 320*

Hellenistisch 320-30

De Hellenistische beeldhouwkunst is ontstaan door de politiek van Alexander de Grote (330). Doordat hij niet alleen heel Griekenland veroverde, maar ook heel het oosten, bracht hij west en oost in contact met elkaar. Hij bevorderde de vermenging van beide culturen bewust, zodat de invloeden duidelijk zichtbaar zijn. Doordat Alexander een Grieks rijk stichtte verdween het polisbestuur. Dat hield in voor de gewone burger, dat zijn invloed op het bestuur van zijn polis en dus op de gang van zaken rondom hem beperkt was. De burger hield zich hierdoor minder bezig met het algemeen belang en meer met zichzelf, het individu. Dit zie je ook terug in de kunst van die tijd. Tot de tijd van het hellenisme was kunst veelal onpersoonlijk. Het hield zich bezig met de mythen, de goden, helden. Tijdens het Hellenisme zien we meer en meer persoonlijke beelden en alledaagse scènes. De beelden zijn nu echte personen geworden, zelfs goden zijn nu mensen met goddelijke kenmerken. Datering van werken van deze periode is moeilijk, doordat nu in de hele Griekse wereld vele opdrachtgevers zijn. Na de dood van Alexander is zijn rijk namelijk uiteen gevallen in vele koninkrijken. De koningen van deze rijken, vaak afstammelingen van vrienden en verwanten van Alexander, hadden hun eigen smaak en gaven dienovereenkomstig opdrachten. Sommigen hielden van klassiek, anderen van moderner werk.

In die tijd werd vooral in Asia geproduceerd: Pergamum, Alexandrië, Priene. Verder op Rhodos en te Athene.

1. Vroeg-hellenistisch: 323-240:

1. wiskundig uitgereken verhoudingen: hoofd : lijf = 1 : 9
2. de gezichten zijn lieflijk
3. driehoekscomposities
4. mantelbeelden: het lichaam onder het gewaad wordt niet duidelijk aangegeven
5. plooien smal en saai.

Niobide 300

Ariadne 240

Midden-hellenistisch 240-150: barok, renaissance van de klassieke periode:

1. aandacht voor inspanning in centrifugale beweging: turbulent
2. sterke lichtcontrasten
3. mantelbeelden: zeer ingewikkelde plooien, dikwijls haaks op elkaar. Het lichaam eronder is niet zichtbaar.

Jongen met gans 200

zingend negertje

Laat -hellenistisch 150-30 classicistisch en eclecticisch

1. schoolmeesterachtig classicisme
2. nieuw Attische stijl: in Rome was na 146 voor Chr. grote vraag naar Griekse beelden. Toen werden namelijk vele beelden uit Korinthe, dat door Mummius verwoest was naar Rome gebracht

schooljaar 2008-2009.

Hoofd van Sperlonga 150

torso van Belvedere